

گزارش راهبردی

از اتحاد تا اختلاف

نگاهی به پیشینه مناسبات رژیم اسرائیل و جمهوری قزاقستان

اندیشكده

جريان

۱۴۰۰ اسفند

مقدمه:

ناآرامی‌ها در قزاقستان پس از روزهای پرفرازونشیب اولیه خود و کشته شدن ۲۲۵ نفر (از جمله ۱۹ نیروی امنیتی) و ۱۳۰۰ زخمی در جریان درگیری‌ها در مسیر کاهش تنش گام برمی‌دارد؛ با این حال موج اعتراضات عمومی در این کشور آسیای مرکزی می‌تواند چشم‌انداز امنیت انرژی رژیم صهیونیستی و بازار سودآور فروش تسليحات این رژیم را با مخاطراتی همراه سازد. مروری بر موضع تل آویو در روزهای اوج گیری بحران در قزاقستان نشانگر آن است که اسرائیل نگران سرنوشت قراردهای خود به ویژه توافقات محترمانه خود با آستانه در حوزه‌های نفت، امنیت سایبری و نظامی-تسليحاتی است که در سال ۲۰۱۴ به امضای طرفین رسیده است.

(۱) روابط سیاسی

روابط اسرائیل و قزاقستان در روزهای نخست اعلام استقلال این جمهوری جداسده از شوری سابق در ۱۰ آوریل ۱۹۹۲ با افتتاح کنسولگری‌ها آغاز و در ادامه به سطح سفارت ارتقا یافت. لازم به ذکر است گشايش سفارت قزاقستان در تل آویو در می ۱۹۹۶ سبب شد تا این کشور عنوان نخستین سفارت یک کشور آسیای مرکزی در سرزمین‌های اشغالی را از آن خود سازد.

روابط دیپلماتیک طرفین با سفرهای سال‌های ۱۹۹۵ و ۲۰۰۰ رئیس جمهور نظریابیف به سرزمین‌های اشغالی و ملاقات‌های یتیصاخک هرتزوگ رئیس جمهور اسرائیل در ۱۹۹۳ و شیمون پرس در سال‌های ۱۹۹۵ (در مقام وزیر خارجه) و ۲۰۰۲ (در مقام معاون نخست وزیر) از آلمانی همراه شد. علاوه بر این سفر بنیامین نتانیاهو در ۱۴ دسامبر ۲۰۱۶ به آلمانی نخستین دیدار نخست وزیر رژیم صهیونیستی از قزاقستان محسوب می‌شد.^۱

۱. البته در این میان گفته می‌شود سفر سال ۲۰۱۳ نظریابیف به سرزمین‌های اشغالی با اهداف درمانی صورت پذیرفت.

در طول دهه ۱۹۹۰ میلادی تل آویو نقشی کلیدی در تسهیل مناسبات جمهوری‌های تازه استقلال یافته‌ای چون آذربایجان و قرقستان در جامعه بین‌المللی داشت و این امر به وضوح در پی ریزی مناسبات آلماتی با ایالات متحده و کشورهای غربی نمایان بود. در سمت مقابل قرقستان نیز کشوری مهم در جهت ایجاد مناسبات رژیم صهیونیستی با یک جمهوری مسلمان در آسیای مرکزی قلمداد می‌شد.

اسرائيل همچنین به واسطه همکاری‌های خود در بخش‌هایی چون تربیت نیروی انسانی متخصص در حوزه‌های کشاورزی و آبیاری، بهداشت و سلامت عمومی، دامداری و فناوری نقشی مهم در ارتقای سطح دانش و سرمایه انسانی نیروی کار کشورهای آسیای مرکزی و گذار کشورهای مزبور از اقتصاد سوسیالیستی به اقتصاد بازار داشت. به همین سبب از سال ۱۹۹۲ بسیاری از تجار و لابی‌گران سرشناس اسرائیلی همچون «شائل آیزنبرگ» پیشگام تحکیم مناسبات اقتصادی طرفین شدند.

در همین دوره مقابله و مهار آنچه که خطر اسلام سیاسی برای نظام‌های نوپای سکولار آسیای مرکزی قلمداد می‌شد زمینه‌ساز فرصتی دیگر برای قرقستان به منظور بهره‌گیری از تجربیات امنیتی اسرائیل فراهم نمود. خطر ظهور گروه‌های اسلام‌گرایی همچون مبارزان افغان و تاجیک در بحران‌های داخلی این دو کشور، حزب التحریر ازبکستان و جنبش اسلامی ترکستان شرقی و جند الخلیفه مقوم همکاری‌های امنیتی قرقستان با اسرائیل شد.

(۲) مناسبات اقتصادی

الف) تراز مبادلات تجاری

مناسبات اقتصادی اسرائیل و قزاقستان با امضای توافقنامه همکاری‌های تجاری و اقتصادی در سال‌های ۱۹۹۸ و ۲۰۰۹ و تشکیل کمیته مشترک اقتصادی-تجاری میان طرفین از نوامبر ۲۰۱۷ شکل رسمی به خود گرفته است.

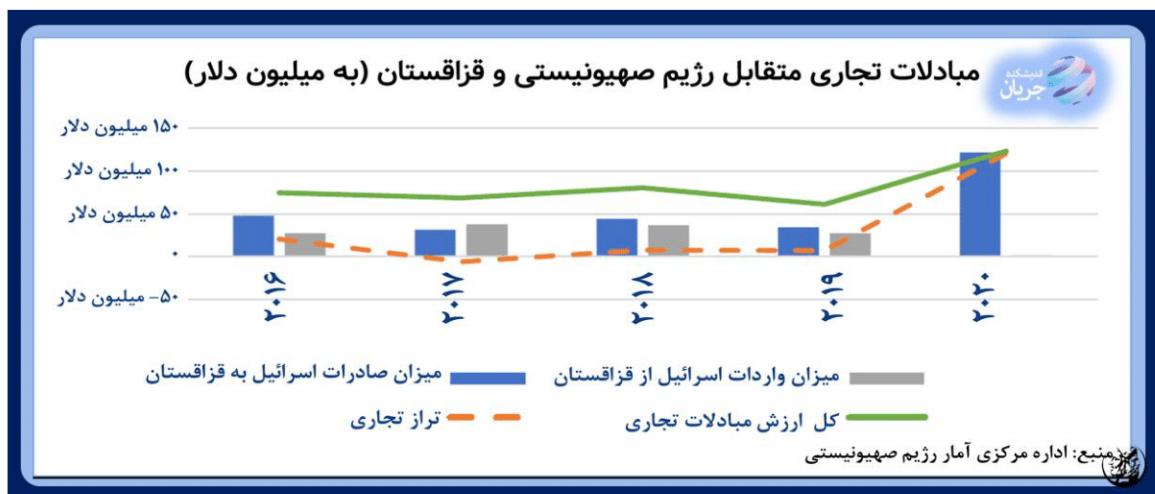
بنابر آمارهای رسمی اعلام شده از سوی وزارت اقتصاد و صنعت اسرائیل مجموع صادرات اسرائیل به قزاقستان در سال ۲۰۲۰ حدود ۱۲۱,۷ میلیون دلار بوده است که در مقایسه با رقم ۳۴,۱ میلیون دلاری سال ۲۰۱۹ رشدی ۲۵٪ درصدی را نشان می‌دهد. ۸۰,۶ درصد صادرات اسرائیل به قزاقستان را ماشین‌آلات و ابزارهای الکترونیکی و مکانیکی، ۴,۸ درصد محصولات کشاورزی و مواد غذایی و ۴,۴ درصد تولیدات صنایع حمل و نقل تشکیل می‌دهند.^۲

حجم مبادلات رژیم صهیونیستی و قزاقستان (حدفاصل سالهای ۲۰۱۵ تا ۲۰۲۰ میلادی)							
سال	میزان صادرات (میلیون دلار)	درصد صادرات از مجموع صادرات اسرائیل	میزان واردات (میلیون دلار)	درصد واردات از مجموع واردات اسرائیل	تراز تجاری (میلیون دلار)	مجموع مبادلات تجاری (میلیون دلار)	
۲۰۱۵	۵۹.۷	٪۰.۰۹	۲۰	٪۰.۰۳	۴۰	۸۰	
۲۰۱۶	۴۷.۴	٪۰.۰۸	۲۷.۰	٪۰.۰۴	۲۰	۷۴	
۲۰۱۷	۳۱.۲	٪۰.۰۵	۳۷.۴	٪۰.۰۵	-۶	۶۹	
۲۰۱۸	۴۴.۰	٪۰.۰۷	۳۶.۴	٪۰.۰۵	۸	۸۰	
۲۰۱۹	۳۴.۱	٪۰.۰۶	۲۷.۰	٪۰.۰۴	۷	۶۱	
۲۰۲۰	۱۲۱.۷	٪۰.۲۴	۱.۴	٪۰.۰۰	۱۲۰	۱۲۳	

منبع: وزارت اقتصاد و صنعت رژیم صهیونیستی

میزان واردات اسرائیل از قزاقستان با کاهشی چشمگیر از رقم ۲۷ میلیون دلار در سال ۲۰۱۹ به ۱,۴ میلیون دلار در سال ۲۰۲۰ رسیده است. این افت چشمگیر بیش از هر چیز ناشی از کاهش به ترتیب ۱۱ و ۱۵ میلیون دلاری واردات موادمعدنی و ماشین‌آلات از این کشور آسیای مرکزی است. به طور تقریبی ۴۶,۵ درصد واردات اسرائیل از قزاقستان را محصولات کشاورزی، ۳۳ درصد فلزات پایه و ۱۲,۱ درصد محصولات

²<https://bit.ly/35bAy5P>

(۲) انرژی

قرقستان با داشتن ۳۰ میلیارد بشکه ذخیره نفت در رتبه دوازدهمین صادرکننده عمدۀ نفت در جهان قرار دارد و روشن است که ناآرامی های این کشور تاثیری جدی بر افزایش قیمت انرژی در بازارهای جهانی داشته است و اقتصاد رژیم صهیونیستی نیز از آن متاثر شده است. بنابر تخمین گابریل میچل پژوهشگر انسیتو سیاست خارجی منطقه‌ای (میتویم)، اسرائیل احتمالاً ۱۰ تا ۲۰ درصد نفت خود را از قرقستان تامین می‌کند. این رقم در بهترین حالت به ۲۵ درصد قابل افزایش است. ذکر این نکته ضروری است که در سال‌های اخیر اسرائیل با ادعای ملاحظات امنیتی اطلاعات مربوط به منابع واردات نفت خود را به صورت کامل اعلان نکرده است، اما گزارش‌های دو پالایشگاه بزرگ اسرائیل نشانگر آن است که دریای خزر و سیاه دو منبع مهم

^۳ نایستی این نکته را از نظر دور داشت که آمارهای رسمی اعلان شده از سوی نهادهای رسمی تل آویو و آستانه دربرگیرنده ابعاد پنهان و ناآنوسن متناسبات طرفین نیست. بر همین اساس آمار صندوق بین المللی پول نشانگر آن است که حجم تجارت اسرائیل و قرقستان در سال گذشته میلادی ۳۷۰ میلیون دلار بوده است که در قیاس با عدد چشمگیر ۱,۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ – که عمدتاً بر صادرات نفت قرقستان به سرزمین های اشغالی متکی بوده است – افتی چشمگیر را نشان می‌دهد. بنگرید به:

وارادات نفت از سوی قزاقستان و کشورهای آسیای مرکزی به بازار انرژی مدیترانه و اسرائیل بوده‌اند.^۴ گفته می‌شود آذربایجان، قزاقستان و روسیه سه منبع اصلی واردات نفت رژیم اشغالگر را به خود اختصاص داده‌اند.

۳) حجم سرمایه‌گذاری‌های خارجی

با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و اعلام استقلال کشورهای آسیای مرکزی از جمله قزاقستان، بسیاری از تجار اسرائیلی، این کشور را به مثابه بازاری بالقوه جذب برای سرمایه‌گذاری‌های خوش‌بینی کردند. شرکت‌های بزرگ اسرائیلی همچون «نتافیم»^۵ و «گروه تاحال»^۶ از دهه ۱۹۹۰ میلادی با هدف مدیریت پروژه‌های کلان اقتصادی همچون آبیاری مزارع کشاورزی، بیان زدایی، نفت و پتروشیمی به قزاقستان پای گذاشتند.

در حدفاصل سال‌های ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۶ میلادی اسرائیل نزدیک به ۳۰۰ میلیون دلار در بخش‌های مختلف اقتصادی قزاقستان سرمایه‌گذاری نمود. این در حالی بود که میزان سرمایه‌گذاری‌های قزاقستان در سرزمین‌های اشغالی از ۵۰ میلیون دلار فراتر نمی‌رفت.^۷ براساس پیمایش انسیتو صادرات اسرائیل در سال ۲۰۰۹ میلادی ۵۲ شرکت اسرائیلی در قزاقستان فعالیت می‌کردند. این رقم در سال ۲۰۱۱ به ۱۷۶ و در سال ۲۰۱۲ به ۱۹۰ شرکت رسید که ارزش حداقل صادرات هریک از آنها بیش از ۱۰,۰۰۰ دلار بود. مهم‌ترین سرمایه‌گذاری‌های اسرائیل در بخش‌های غیرانرژی، صنعت مخابرات و ارتباطات بود که با مشارکت شرکت‌هایی چون «آلواریون»^۸، «شبکه ماهواره‌ای گیلات»^۹، «ورینت سیستم»^{۱۰}، «شبکه تله‌دیتا»^{۱۱} و

^۷<https://www.haaretz.com/israel-news/oil-cyber-weapons-relations-israel-kazakhstan-protests-1.10527645?s=09>

^۸ شرکت تولیدکننده تجهیزات آبیاری در اسرائیل Netafim^۵

^۹ شرکت پیشرو در تامین زیرساخت پروژه‌های توسعه‌ای در حوزه‌های آبیاری، کشاورزی، گاز طبیعی و ... Tahal Group^۶

^{۱۰} Embassy of Kazakhstan in Israel, available at:

<http://www.kazakhemb.org.il/?CategoryID=165&ArticleID=163>

^{۱۱} شرکت خدماتی نسل چهارم شبکه تلفن همراه Alvarion^۸

^۹ شرکت مخابرات اسرائیلی که در سال ۱۹۸۷ میلادی تأسیس شد Gillat Satellite Networks^۹

^{۱۰} شرکتی آمریکایی-اسرائیلی که در حوزه‌های تامین نرم‌افزار و سخت‌افزار، امنیت، نظارت و اطلاعات تجاری فعالیت دارد Verint Systems^{۱۰}

^{۱۱} تامین‌کننده جهانی شبکه دسترسی به اینترنت Teledata Networks^{۱۱}

«تادیران تلکام»^{۱۳} صورت پذیرفت.^{۱۴} منابع خارجی مدعی اند که تنها در سال ۲۰۱۲ شرکت‌های اسرائیلی بیش از ۱۵۰ میلیون دلار در صنایع قرقاستان سرمایه‌گذاری کردند که بیشتر آن از طریق گروه «لو لوایف»^{۱۵} و اورمات تکنولوژی^{۱۶} شرکت مهندسی با مسئولیت محدود باتمن^{۱۷} و Superior Cable و سرمایه‌گذاری‌های مستقیم بود.^{۱۸} در همین راستا در سال ۲۰۰۷ میلادی بانک کارگران (هپوعیم) اسرائیل یک خط اعتباری را برای بانک «توران عالم»^{۱۹} قرقاستان اختصاص داد تا بدین شکل مبادلات تجاری ۸۵ درصد از قراردادهای صادراتی میان‌مدت و درازمدت تجار اسرائیلی به قرقاستان تسهیل شود.^{۲۰}

سرمایه‌گذاری‌های سودآور در کشورهای آسیای مرکزی در سال‌های اخیر به حلقه سیاستمداران اسرائیلی نیز کشیده شده است و برای مثال «ایهود اولمرت» نخست وزیر اسبق رژیم صهیونیستی با مشارکت «یوال رابین» (فرزند آخر ییتصحاک رابین نخست وزیر سابق این رژیم) و همراهی کارآفرین قزاق «کنس راکشیف» یک صندوق سرمایه‌گذاری در بخش استارت‌اپ راهاندازی کرده است.^{۲۱} راکشیف (الیگارش نزدیک به تیمور کولیایف و کریم ماسیموف) در سال ۲۰۱۲ میلادی مبلغ ۲۰ میلیون دلار را در «موبلی»^{۲۲} پلت‌فورم رسانه اجتماعی اسرائیلی با هدف اشتراک‌گذاری تصاویر و ویدئو سرمایه‌گذاری کرد و عضو هیات مدیره آن شد.^{۲۳}

^{۱۴}: یک شرکت ارتباطات و همکاری یکپارچه است که سیستم‌های UC&C را در سطح جهان ارائه می‌دهد. تادیران تله کام متعلق به صنایع Afcon است که توسط شرکت اسرائیلی Shlomo Group اداره می‌شود.

^{۱۵}: Yael Gross-Englander, Communications Exports to Kazakhstan Rise 25%, Globes, 27 November 2007.

^{۱۶}: lev leviev: یهودی متولد ازبکستان که از اوی با عنوان پادشاه الماس جهان یاد می‌شود.

^{۱۷}: Ormat Technologies: شرکت تأمین کننده توربین‌های بخار

^{۱۸}: Bateman Engineering: شرکت مشاور سیستم‌های امنیتی واقع در حیفا

^{۱۹}: شرکت با مسئولیت محدود در زمینه تأمین سیستم‌های سازه‌های کابلی در خاورمیانه

^{۲۰}: Aynur Jafarova, 'Israel, Kazakhstan May Cooperate in Energy Projects – Envoy', Azernews, May 1, 2013

^{۲۱}: Bank Turan Alem (BTA Bank)

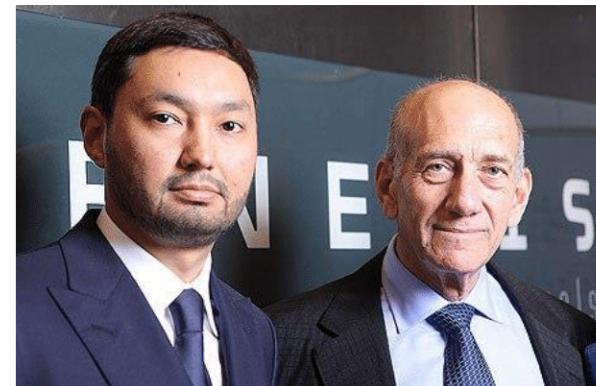
^{۲۲}: Ariel Cohen, Kazakhstan: Israel's Partner in Eurasia, Jerusalem Viewpoints No.

^{۲۳}: <http://calcalist.co.il/local/articles/0,7340,L-3600502,00.html>

Mobli

<https://web.archive.org/web/20160515185024/http://www.jewocity.com/blog/israelis-mobli-gets-20-million-from-single-kazakh-investor/4711>

<https://techcrunch.com/2012/09/19/mobli-takes-money-from-some-random-kazakhstan-dude/>

برآورد دانیل تارتاكوفسکی مدیر اجرایی شورای تجاری اسرائیل-قزاقستان حاکی از آن است که در حال حاضر ۱۴۰ کمپانی اسرائیلی ثبت شده در قزاقستان مشغول به فعالیت می‌باشند که عمده‌تا در حوزه‌های کشاورزی، صنایع دارویی و درمانی، انرژی و عمرانی مشارکت دارند. گفته می‌شود مجموع سرمایه‌گذاری‌های حال حاضر اسرائیل در قزاقستان بالغ بر ۲۲۰ میلیون دلار است.^{۲۴}

البته همکاری‌های اقتصادی میان تل آویو و آستانه در همین سطح محدود نمانده است. برای مثال در سال ۲۰۱۷ میلادی گروه آرنا (تحت مالکیت ژاکی بن زاکن و آوراهام نینیکیشویلی) پروژه ساخت مجتمع مسکونی به مساحت ۴۵۰,۰۰۰ متر مربع را در قزاقستان عهده‌دار شد. این پروژه در سال ۲۰۲۹ میلادی به بهره‌برداری خواهد رسید.^{۲۵} در سال ۲۰۱۸ میلادی نیز بورس تل آویو موفق شد تا در اولین قرارداد بین‌المللی خود مسئولیت ارائه خدمات مشاوره به یک بورس خارجی یعنی بورس قزاقستان را پذیرا شود. از آنجا که سامانه مبادلات بورس تل آویو و قزاقستان هر دو از یک نسخه نرم‌افزاری نزدک بهره‌مند هستند، بورس تل آویو پذیرفت تا خدمات مشاوره‌ای لازم را به همتای قزاق خود ارائه دهد.^{۲۶}

با وجود سرمایه‌گذاری‌های گسترده شرکت‌های اسرائیلی در بازار این کشور آسیای مرکزی به‌نظر می‌رسد در طول یک دهه اخیر از میزان جذابیت بازار قزاقستان برای تجار و سرمایه‌گذاران اسرائیلی کاسته شده است. برای نمونه از میان ۱۲۰ تاجری که شیمون پرس را در سفر سال ۲۰۰۹ به قزاقستان همراهی کردند هیچ‌یک بعدها حاضر به سرمایه‌گذاری در قزاقستان نشد. به باور تارتاكوفسکی علی‌رغم حضور قدرتمندانه اسرائیل در ساختار اقتصادی قزاقستان در سال‌های آغازین دهه ۱۹۹۰ میلادی، ساختار رقابتی شده سال‌های اخیر این کشور سبب شده تا از میزان جاذبه بازارهای مالی قزاقستان برای تجار اسرائیلی کاسته شود، به ویژه

² <https://www.haaretz.com/israel-news/oil-cyber-weapons-relations-israel-kazakhstan-protests-1.10527645?s=09>

² <https://www.gfobes.co.il/news/article.aspx?did=1001165788>

² <https://www.gfobes.co.il/news/article.aspx?did=1001230783>

از آن رو که سرمایه‌گذاری‌ها عمدتاً بلندمدت و متکی بر به کارگیری نیروی کار بومی این کشور است. علاوه بر این تفوق زیرساخت‌های صنعتی و ماشینی بازمانده از عصر شوروی سابق اکوسیستم اقتصادی قزاقستان را در برابر تغییرات ساختاری کلان و پذیرش الگوهای مدرن دچار مشکل ساخته است. برای مثال «شائل آیزنبرگ» و «گروه تجاری اسرائیل» در دهه ۱۹۹۰ فعالیت‌های متعددی در بخش‌های مختلف صنایع کشت کتان در قزاقستان و ازبکستان بر عهده داشتند. این گروه حتی در پایان سال ۱۹۹۲ قراردادی ۱۶۰ میلیون دلاری با هدف آبیاری ۲۰۰,۰۰۰ هکتار از زمین‌های جنوب شهر «شیمکنت» به امضای رساند. آیزنبرگ سپس قراردادهایی به ارزش دو میلیارد دلار با دولت قزاقستان منعقد نمود اما پس از چندی دریافت که قزاقستان تا پذیرش تکنولوژی آبیاری اسرائیل در مزارع کشت کتان خود فاصله زیادی دارد و از ادامه همکاری بخش خصوصی اسرائیل با دولت قزاقستان انصرف داد. در همین راستا در سال‌های اخیر «آژانس همکاری توسعه بین‌الملل وزرات خارجه اسرائیل»^۷ به شدت در امر ارتقای توانمندی‌های نیروی کار محلی قزاقستان به ویژه در بخش کشاورزی و پژوهشی اهتمام دارد.^۸

چالش دیگر پیش‌روی تجار اسرائیلی از بین رفتن قدرت تنفذ و انحصارگری آنها در مناسبات اقتصادی بین‌المللی قزاقستان در قیاس با سال‌های نخست دهه ۱۹۹۰ میلادی است. در حقیقت ظهور طبقه‌ای نوین از تجار جوان و ثروتمند قزاق که اکنون به زبان انگلیسی نیز تسلط دارند سبب شده تا به تدریج از نقش تجار اسرائیلی در امر لایگری و تسهیل معاملات مالی قزاقستان با شرکت‌های اروپایی و آمریکایی کاسته شود. در نتیجه سرمایه‌داران اسرائیلی برخلاف گذشته دیگر خود را واجد هیچ مزیت و برتری ویژه‌ای در بازار اکنون رقابتی شده قزاقستان قلمداد نمی‌کنند.

ب) روابط فرهنگی

جامعه یهودیان قزاقستان دارای ریشه‌هایی برآمده از سرزمین گرجستان و یهودیان بخارایی است که عمدتاً خصلتی سنت گرا و محافظه کار دارند. جامعه یهودیان آلماتی بزرگترین تجمع جمعیتی یهودیان در این

^۷ MASHAV

^۸ Michelle Witt, 'Israel, Kazakhstan Continue Flurry of Cooperative Activities ', Astana Times, October 18, 2013.

کشور را به خود اختصاص داده اند. جامعه قراقستان به رغم غلبه جمعیتی مسلمانان در این کشور رویکرد روادارانه‌ای در قبال سایر گروه‌های مذهبی به ویژه یهودیان داشته و برخلاف جوامع دیگر نشانه‌ای از گرایشات یهودستیزانه در میان شهروندان آن دیده نمی‌شود. در ماه سپتامبر سال ۲۰۰۴ میلادی، حاخام ارشد یهودیان اشکنازی اسرائیل، «ربی یونا متز گر» به نمایندگی از سازمان طلیعه داران یهود به پاس ارتقای فرهنگ تساهل میان فرهنگ‌ها و ادیان جایزه «ابن میمون» را به رئیس جمهور نورسلطان نظر بایف اهدا نمود.

در مجموع ۸ کنیسه در این کشور به ثبت رسیده است. مهم‌ترین کنیسه یهودیان در قراقستان با نام «بیت مناخم» در سال ۱۹۹۴ در ۳ مایلی شمال غربی مرکز شهر آلماتی و در نزدیکی قبرستان «لوی ییتصخاک شنیرسون» (رهبر جنبش خباد) بنا شد. لازم به ذکر است که قاسم ژومارت توکایف در سال ۲۰۲۰ میلادی این کنیسه را در فهرست میراث ملی قراقستان قرار داد. علاوه بر کنیسه فوق، یک کنیسه مهم دیگر نیز در مرکز شهر آلماتی در حال ساخت است که هنوز به بهره برداری نرسیده است.^{۲۹}

² <https://www.haaretz.com/world-news/kazakhstan-s-jews-opt-for-low-profile-amid-civil-unrest-1.10524790?s=09>

ج) همکاری بخش درمان- بهداشت

به طور معمول مراکز درمانی سرزمین‌های اشغالی سالانه پذیرای بخش قابل توجهی از شهروندان فراق هستند که خواهان طی مراحل درمانی خود در مراکز مزبور هستند. به گفته الیاهو تاسمون سفير اسبق اسرائیل در آلمانی، ۴۰ درصد شهروندان فراق با هدف اخذ خدمات درمانی و یا مراقبت‌های پزشکی پیشرفته در دوران نقاوت به سرزمین‌های اشغالی سفر می‌کنند و در مقابل بسیاری از جراحان اسرائیلی با هدف بهره‌گیری از تجربیات عملی شان به قراقوشان دعوت می‌شود. چهره‌هایی چون نورسلطان نظربایف رئیس جمهور سابق و سرگی ترشچنکو نخست وزیر اسبق از جمله مقام‌های بر جسته سیاسی هستند که با هدف معالجات پزشکی به سرزمین‌های اشغالی سفر کرده‌اند.

در سال ۲۰۰۶ نیز با انتشار خبر شیوع ویروس ایدز در میان بیش از ۱۰۰ کودک فراق، اسرائیل کارزار «عملیات دوستی» را با هدف ارسال تیم‌های پزشکی به این کشور و اعزام کودکان واجد شرایط به سرزمین‌های اشغالی به منظور ادامه روند درمانی کلید زد. همچنین پس از شیوع پاندمی کرونا در سطح جهان، کمپانی Aid Genomics اسرائیل کیت‌های تست کرونا را به صورت رایگان به قراقوشان اهدا کرد. تجهیزات این مجموعه در شهر شیمکنت مستقر و نصب گردیده و کار آموزش نیروهای بومی با همکاری این کمپانی اسرائیلی و مرکز ملی علوم قراقوشان (NCE) در حال انجام است.^{۳۰}

^{۳۰} <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001386808>

۵) روابط امنیتی-دفاعی

قزاقستان یکی از مقاصد مهم صادرات تسلیحات اسرائیلی قلمداد می‌شود. اگرچه متن توافقات امنیتی-دفاعی غالباً به کلی محروم‌انه بوده و هیچ‌گاه منتشر نشده‌اند، اما گفته می‌شود که قراردادهای مزبور دارای اهمیتی راهبردی هستند. بنابر گمانهزنی‌ها بخشی از توافقات سال‌های اخیر شامل فروش تسلیحات و وسائل ضدشورش، پهپادهای بدون سرنشین، راکت‌های نقطه‌زن، شبیه سازها، سیستم‌های فرماندهی و کنترل، وسائل پیشرفته مخابراتی و سیستم‌های رادار هوایی به ارتش و پلیس قزاقستان توسط کمپانی‌های اسرائیلی فعال در حوزه نظامی-دفاعی بوده است.

اگرچه حجم خریدهای تسلیحاتی قزاقستان از رژیم صهیونیستی در قیاس با کشورهای دیگر استقلال یافته از شوروی همچون آذربایجان بسیار اندک می‌نماید، اما ثروت‌اندوزی هنگفت این کشور به واسطه درآمدهای عظیم نفتی، قزاقستان را به بازاری جذاب برای فروش تسلیحات اسرائیلی مبدل ساخته است.

در همین راستا قزاقستان از سوی آژانس همکاری دفاعی و صادرات تجهیزات دفاعی وزرات دفاع اسرائیل (SIBAT) به عنوان شریک بالقوه معروفی شده است. در سال‌های اخیر شرکت‌های اسرائیلی همچون Elbit، صنایع هوافضای اسرائیل و صنایع دفاعی همچون Gilat Satellite Networks در نمایشگاه صنایع دفاعی قزاقستان (KADEX) در شهر آستانه شرکت کرده‌اند.^۳

در دهه گذشته میلادی صنایع نظامی اسرائیل (IMI) همکاری‌های خود را با مجموعه صنعتی PZTM قزاقستان-بزرگترین شرکت پیشتاز در صنایع سنگین و صنایع دفاعی - با هدف توسعه سیستم‌های شلیک راکت «نیزه» در شهر پتروپاولوسک آغاز کرده است. سیستم نیزه برگرفته از سیستم چند کالیبره LYNX اسرائیل است. صنایع نظامی اسرائیل همچنین در توسعه انواع راکت‌ها همچون راکت‌های سبک توپخانه‌ای

³ Ran Dagoni, 'Israel arms exports topped \$7.3b in 2010,' Globes, 4 April 2011.

۱۶۰ میلی متری (با برد متوسط ۴۵ کیلومتری) و راکت‌های ۳۶۰ میلی متری «اکسترا» با قزاقستان همکاری داشته است. علاوه بر این، دو کمپانی Verint Systems و NICE اسرائیل تجهیزات مانیتورینگ خویش را به قزاقستان فروخته‌اند. همچنین شرکت فناوری «بیت آلفا» - که به یک کیبوتص به همین نام در سرزمین‌های اشغالی تعلق دارد - در دهه گذشته میلادی ۱۷ خودروی ضدشورش را به قزاقستان واگذار کرده است.^{۳۲} در سال ۲۰۰۸ میلادی Soltam و الیت توافقی سه جانبه را با مشارکت دولت قزاقستان به منظور همکاری مشترک با هدف توسعه سیستم‌های توپخانه‌ای با پلتفرم فرماندهی و کنترل واحد به امضای رسانندند. در نتیجه تعمیق همکاری‌های دفاعی و امنیتی طرفین، اسرائیل موفق شد تا دو ماهواره «عاموس ۵» و «عاموس ۴» خود را به ترتیب در دسامبر ۲۰۱۱ و مارس ۲۰۱۳ از پایگاه فضایی بایکونور قزاقستان به فضا پرتاب نماید. صنایع نظامی قزاقستان همچنین سرمایه‌گذاری‌های مشترکی با شرکت الیت اسرائیل با هدف توسعه تجهیزات ارتباطی و شبیه‌سازی داشته است و از می ۲۰۲۰ نیز یک کارخانه صنایع هوافضای قزاقستان تولید پهپادهای غیرمسلح را زیر نظر شرکت الیت آغاز کرده است.^{۳۳}

روابط امنیتی و دفاعی تل آویو-آستانه البته با فرازونشیب‌هایی نیز همراه بوده است. برای نمونه در آوریل سال ۲۰۰۹ کمیته امنیت ملی قزاقستان مدعی شد که وزیر دفاع این کشور سیستم‌های دفاعی و سلاح‌هایی معیوب به ارزش ۸۲ میلیون دلار از شرکتی اسرائیلی خریداری کرده است. منابع اسرائیلی رقم واقعی این قرارداد را ۳۰ میلیون دلار اعلام داشتند. این پرونده در ادامه به بازداشت «قاضی مراد میرمانو» معاون وزیر دفاع این کشور و «بوریس شینکمن» تاجر و نماینده وزارت دفاع اسرائیل به جرم فساد منتهی شد.^{۳۴} تنها پس از سفر ژانویه ۲۰۱۴ «عادل بیک ژاکس بیکوف» به تل آویو بود که طرفین بار دیگر همکاری‌های نظامی خود را از سر گرفتند.

^۳ <https://www.haaretz.com/israel-news/oil-cyber-weapons-relations-israel-kazakhstan-protests-1.10527645?s=09>

^۳ <https://www.haaretz.com/israel-news/oil-cyber-weapons-relations-israel-kazakhstan-protests-1.10527645?s=09>

^۳ <http://tinyurl.com/cgzegp>

در مجموع می توان گفت به رغم کیفیت بالای تسليحات اسرائیلی، تل آویو به منظور حضور در بازار تسليحات نظامی قرقستان با رقبایی جدی چون روسیه، چین و کشورهای عضو ناتو در حال رقابت است که غالباً از نفوذ سیاسی بیشتری بر دولت قرقستان نیز بهره مند هستند.

۵) مولفه ایران در روابط تل آویو-آستانه

برای دهه های متمادی قرقستان به مثابه یکی از کانال های تبادل پیام میان ایران و رژیم صهیونیستی عمل می کرده است. برای مثال شخص رئیس جمهور نظربایف در زمان دستگیری^{۱۳} یهودی ایرانی به جرم جاسوسی برای اسرائیل در سال ۱۳۷۷ واسطه پیام مقامات رژیم صهیونیستی برای ایران به منظور آزادی این افراد و تسهیل امکان ترک کشور توسط متهمین به مقصد سرزمین های اشغالی بود. نظربایف همچنین بارها در دیدار با مقامات عالی رتبه کشورمان خواهان تعیین وضعیت «یان آراد» خلبان ناپدید شده رژیم صهیونیستی در لبنان شد. وی همچنین در زمان اسارت گیلاند شالیط نظامی ارتض رژیم صهیونیستی توسط حماس (در حدفاصل سال های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۱) خواستار مساعی جمیله تهران به منظور آزادی وی شده بود.

قرقستان همچنین به دلیل قرار گرفتن در دایره کشورهای پیرامونی جهان اسلام در قضیه فلسطین از حامیان راهکار دو دولتی به شمار می رود و برخلاف مواضع جمهوری اسلامی ایران مکررا مخالفت خویش را با نابودی اسرائیل اظهار و بر تعهد خود نسبت به امنیت این رژیم تاکید داشته است.^{۱۴} همین راستا آلماتی در زمان برگزاری نشست سران اکو در تهران در سال ۱۹۹۶ میلادی در اعتراض به درخواست ایران مبنی بر درج بندی در بیانیه پایانی این نشست که در آن از کشورهای آسیای مرکزی خواسته شده بود تا روابط خویش را رژیم صهیونیستی قطع نمایند، تهدید به ترک اجلاس نمود.

در این بین یکی از موارد عمدۀ اختلاف نظر میان آستانه و تل آویو را می بایست پرونده هسته ای ایران دانست؛ چرا که این کشور در قبال موضوع فوق رویکرد موازنۀ گرایانه ای در پیش گرفته است. مقامات قرقاق ضمنی حمایت از برنامه صلح آمیز هسته ای ایران بر ضرورت توقف آنچه که برنامه غنی سازی ایران با اهداف نظامی می خوانند، تاکید دارند. نظربایف در جریان سفر سال ۲۰۰۹ شیمون پرس به قرقستان ادعاهای مقامات اسرائیلی درباره فروش اورانیوم توسط کشورش به جمهوری اسلامی را رد کرد و خواهان حل پرونده هسته ای از

^{۱۳} http://mfa.gov.kz/en/#!foreign_policy/global_and Regional_security/kazakhstan's_position_of_middle_east_settlement

ای ایران از طریق راهکارهای دیپلماتیک شد. در همین راستا آلماتی در فوریه و آوریل ۲۰۱۳ میزان دو دور رایزنی های ایران و کشورهای ۵+۱ بود و همزمان از سوی آژانس بین المللی انرژی اتمی خواستار میزانی بانک اورانیوم غنی سازی شده با خلوص پایین شد.

میزانی قزاقستان از گفتگوهای دولت سوریه و مخالفان در قالب پلتورم آستانه از زمرة دیگر موضوعات اختلافی این کشور با رژیم صهیونیستی به شمار می رود؛ چرا که تل آویو این اقدام دولت توکایف را به مثابه مشروعیت بخشی به نظام بشار اسد در سطح بین المللی و همسویی با جمهوری اسلامی ایران قلمداد می کند.

۵) تل آویو و اعتراضات ژانویه ۲۰۲۲ قزاقستان

از زمان آغاز اعتراضات سیاسی در آلماتی در ژانویه ۲۰۲۲ رژیم صهیونیستی مواضعی مبهم و محتاطانه را در قبال این بحران اتخاذ کرده است. کشته شدن یک تبعه ۲۲ ساله این رژیم به نام لوان کوگاشویلی در جریان روزهای نخست نآرامی در مرکز آلماتی سبب شد تا وزرات خارجه رژیم با انتشار بیانیه ای این خبر را تایید نماید.^۳ آین وزارت خانه خارجه در مرحله بعد و با تاخیری چند روزه با انتشار یک بیانیه و بالحنی بی طرفانه صرف ابراز امیدواری کرد که ثبات و آرامش هرچه زودتر به قزاقستان بازگردد. از جمله دلائل مواضع محتاطانه تل آویو در واکنش به اعتراضات اخیر در قزاقستان می توان به ابهام حول ماهیت و کنشگران و بعد پشت پرده این اعتراضات اشاره نمود. علی رغم آنکه هسته اولیه معتبرین به بهانه واکنش به افزایش قیمت سوخت در

^۳ <https://www.haaretz.com/israel-news/.premium-israeli-man-shot-dead-in-kazakhstan-clashes-1.10523470>

این کشور شکل گرفته است، اما به باور تحلیل‌گران سرمین‌های اشغالی نمی‌توان تبیین دقیقی از ریشه‌های این جنبش و کنشگران اصلی این اعتراضات برشمرد. عدم رضایت نخبگان سیاسی و اقتصادی قرقیزستان از روند گذار قدرت از نظریابی به توکایف در طول سال‌های گذشته، نقش احتمالی اسلام‌گرایان در تلاش برای سرنگونی یک نظام سکولار متأثر از تحولات ماه‌های اخیر افغانستان و در نهایت مداخله روسیه در صحنه تحولات جاری این کشور مهم‌ترین گمانهزنی‌ها حول علل و ریشه‌های ناآرامی‌های اخیر آلمانی قلمداد می‌شوند.^{۳۷}

۱۵

• علل و عوامل شکل گیری اعتراضات ژانویه ۲۰۲۰ قرقیزستان

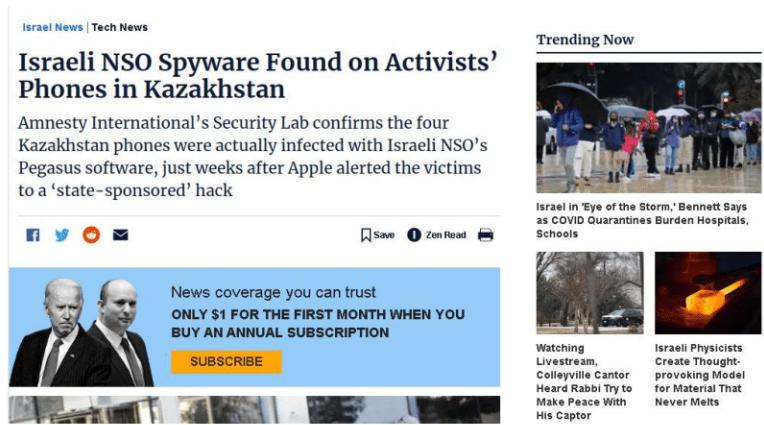
در فرضیه نخست و از نگاه برخی تحلیل‌گران سرمین‌های اشغالی، نارضایتی حاکم در میان حلقه نخبگان وفادار به نظریابی و یا به اصطلاح «دولت ژرف» مستقر در قرقیزستان و احساس عدم اعتماد نسبت به توکایف پیشان اعتراضات اخیر بوده است. در این بین برخی از همکاری پنهان نظریابی و اسرائیل به منظور سرنگونی دولت توکایف خبر می‌دهند، به ویژه از آن رو که عصر طلایی تحکیم مناسبات آستانه-تل آویو عملاً از زمان کناررفتن نظریابی از قدرت عملاً متوقف شده است.

در این میان افشاری خبر همکاری‌های گروه NSO رژیم صهیونیستی با مقامات قرقیز در پرونده جنجالی نرم افزار پگاسوس در جولای ۲۰۲۱ (مرداد ۱۴۰۰) پرده از ابعاد پنهان همکاری‌های طرفین پرده داشته است. ها آرتیس در گزارشی در ژانویه ۲۰۲۲ اعلام داشت که سه نفر از چهار مخالف سیاسی قرقیز از جمله اعضای گروه اپوزیسیون «پاخیز قرقیزستان»^{۳۸} از اواخر نوامبر ۲۰۲۱ پیام‌های هشدارآمیزی را از شرکت اپل مبنی بر نفوذ این نرم افزار جاسوسی به تلفن‌های همراهشان دریافت کرده بودند. دستگاه‌های مزبور از ژوئن ۲۰۲۱

^۳ <https://m.jpost.com/international/article-692006?s=09>

^۳ Oyan Qazaqstan

آلوده به این بدافزار بوده‌اند.^۹ در همین راستا کنسرسیوم بین‌المللی روزنامه‌نگاران نیز در گزارشی ابراز داشت که بیش از ۲۰۰۰ مورد از مجموع ۵۰۰۰۰ قربانی نرم افزار پگاسوس قراق بوده اند که در این میان نام افرادی چون رئیس جمهور قاسم ژومارت توکایف و مختار آبلیازوف (مدیر اسبق بانک توران‌عالم و اصلی‌ترین مخالف نورسلطان نظریابیف) و حتی کنس راکشیف، الیگارش قراق نیز به چشم می‌خورد.

مناسبات شخصی قوی نظریابیف با دولتمردان رژیم صهیونیستی حتی در دوره ترک داوطلبانه قدرت توسط وی، احتمالاً یکی از پیشانهای تداوم همکاری‌های امنیتی- اطلاعاتی تل‌آویو و نظریابیف و حلقه نزدیکان وی (از جمله کلموختابت قاسم‌اف^{۱۰}، تالگات مختارف^{۱۱} و کریم ماسیموف^{۱۲}) با هدف کنترل بر توکایف و فرایند گذار قدرت در این کشور قلمداد می‌شود. از همین رو می‌توان نتیجه گرفت که ناتوانی دولت ژرف نظریابیف در خلع توکایف از قدرت تا بدین لحظه، احتمالاً مقوم موقایع محاطانه تل‌آویو در قبال تحولات اخیر قرقستان بوده است.

اما در فرضیه دوم ادعای توکایف مبنی بر نقش شبه نظامیان افغانستان و خاورمیانه در ظهور اعتراضات اخیر کشورش می‌تواند موجد این گزاره باشد که مقامات رژیم صهیونیستی همان‌طور که در بیانیه وزارت خارجه

^۹ <https://archive.ph/2022.01.16-115032/https://www.haaretz.com/israel-news/tech-news/israeli-nso-spyware-found-on-kazakhstan-activists-phones-1.10453477>

^{۱۰}. کلموختابت قاسم‌اف (از چهره‌های وفادار به نظریابیف که در دوران ریاست جمهوری وی مسئولیت دبیری شورای امنیت ملی و وزارت کشور قرقستان را عهده دار بود) در نتیجه انشای ابعاد پرونده پگاسوس در جولای ۲۰۲۱ توسط توکایف از منصب رئیس خدمات امنیتی نهاد ریاست جمهور برکنار شد.

^{۱۱} تالگات مختارف: معاون کلموختابت مختارف

^{۱۲} کریم ماسیموف، قدرتمندترین چهره امنیتی قرقستان، نخست وزیر اسبق قرقستان در دوران نظریابیف و رئیس کمیته دولتی امنیت ملی در دوره ریاست جمهوری توکایف

خود نیز منعکس داشته‌اند تداوم آرامش و ثبات در یک کشور اسلامی اما واجد نظام سیاسی سکولار را حائز اهمیت می‌دانند. این مسئله با در نظرداشتن امنیت جامعه یهودیان مقیم قزاقستان به ویژه در آلماتی اهمیت مضاعفی می‌یابد. در همین راستا و همزمان با تشدید ناآرامی‌ها در قزاقستان، دولت این کشور با هدف حمایت از اماکن مذهبی یهودیان قزاقستان (از شاخه جنبش خباد-لویاویچ) ضمن اعلان بی‌طرفی جامعه یهودیان در «کوهن» ربی ارشد یهودیان قزاقستان (از شاخه جنبش خباد-لویاویچ) ضمن اعلان بی‌طرفی جامعه یهودیان در قبال بحران اخیر این کشور ابراز امیدواری کرد تا آرامش هر چه سریع‌تر بر قزاقستان حکم فرما شود. به‌نظر «زنو لوین» رئیس واحد تحقیقات یهودیان انسستیتو «ید بنی زوی» اورشلیم و کارشناس آسیای مرکزی نیز تجربه همزیستی مسالمت‌آمیز مسلمانان و یهودیان در قزاقستان احتمال حمله و تخریب میراث یهودی در آلماتی و یا بروز رفتارهای یهودستیزانه نسبت به جامعه یهودیان را در چریان ناآرامی‌های اخیر بسیار اندک ساخته است. علاوه بر این پیوند مستحکم خانواده‌های یهودی-قراق با دولت به ویژه در امر تجارت سبب می‌شود که آنها به‌طور بالقوه حامی نظام سیاسی توکایف باشند و از اعتراضات حمایتی به عمل نیاورند.

در قالب این سناریو می‌توان گفت برخلاف فرضیه نخست، رژیم صهیونیستی بر تثیت اوضاع سیاسی در قزاقستان در مسیر تامین منافع راهبردی خویش اصرار دارد. علاوه بر این تحولات امنیتی ناشی از تسری پیامدهای امنیتی بحران افغانستان به کشورهای آسیای مرکزی می‌تواند موجبات تقویت همکاری‌های تل آویو-آستانه به ویژه در حوزه‌های امنیتی، اطلاعاتی، نظامی و ضدتروریسم را به همراه داشته باشد.

در نهایت در چارچوب فرضیه سوم می‌توان رقابت‌های قدرت‌های منطقه‌ای به ویژه مداخلات احتمالی روسیه در تحولات اخیر قرقستان را به مثابه یکی از علل حقیقی وقوع و تشید این بحران قلمداد نمود. تامل در ابعاد سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی قرقستان از آن رو حائز اهمیت است که در سایه تحولات نظام بین‌الملل به ویژه تشید بحران در مناسبات پکن-واشنگتن، قرقستان به یکی از حوزه‌های راهبردی رقابت میان چین، روسیه و آمریکا تبدیل شده است. علاوه بر این ظهور رگه‌های ترک گرایی از زمان به قدرت رسیدن توکایف در قرقستان می‌تواند حساسیت روسیه و چین را نیز به دنبال خود داشته باشد. این مسئله به ویژه پس از تبدیل «شورای همکاری کشورهای ترک زبان» به «تشکیلات ترک زبان» و تلاش برای برجسته‌سازی ارزش‌های ملی-قومی قزاقی با ابزارهایی چون تک زبانه اعلان کردن این کشور و ترویج نوشتار لاتین به جای روسی اهمیت مضاعفی می‌یابد. در این بین تل آویو به صورت سنتی از اصولی مبتنی بر موازنگرایی در معادلات آسیای مرکزی بهره می‌برد. در سال‌های پس از فروپاشی شوروی، اسرائیل در کنار تلاش برای گسترش دایره نفوذ خود در آسیای مرکزی از برتری ترکیه با هدف مهار قدرت کنشگری ایران در این منطقه حمایت می‌کرده است و تحکیم پایه‌های هویت ترکی در این منطقه را به مثابه ابزار فشاری کارآمد در برابر نفوذ فرهنگی و تمدنی ایران قلمداد می‌کرده است. این برآورد به ویژه با درنظر داشتن تلاش‌های هفت‌های اخیر تل آویو و آنکارا به منظور تسريع روند تنفس‌زدایی و احیای روابط دیپلماتیک اهمیت مضاعفی می‌یابد.

از سوی دیگر به چالش کشیده شدن نفوذ سنتی مسکو در آسیای مرکزی به ویژه قرقستان در کنار حمایت‌های علی‌تل آویو از کیف در مقابل بحران روسیه-اوکراین می‌تواند بحران قرقستان را نیز به مثابه ابزار جدید چانه‌زنی رژیم اشغالگر با هدف ایجاد تغییر در مواضع خاورمیانه‌ای روسیه به ویژه در مقابل پرونده

سوریه و همکاری‌های تهران-مسکو خاصه در پرونده هسته‌ای ایران مبدل سازد. از این رو حمایت از مخالفین و جریان‌های تغییر طلب در قزاقستان می‌تواند در پی ریزی محور اسرائیل-ترکیه-قزاقستان به مثابه متعددین منطقه‌ای در پیرامون جمهوری اسلامی ایران و روسیه عمل نماید.

ستاریو	موضع دژیم صهیونیستی در قبال اعتراضات	متحدین داخلی رژیم صهیونیستی	متحدین رژیم صهیونیستی	مخالفین رژیم صهیونیستی	اهداف دژیم صهیونیستی	آثار برای ایران
۱	حمایت از اعتراضات	نظریابیف و حلقه نزدیکان وی (قاسماف، مختارف و ماسبیوف)	روسیه	توکاپیف ترکیه آمریکا	بازگشت حلقه وفادار به نظریابیف به قدرت	-احیای عصر طلایی -مناسبات آستانه تل آویو
۲	حمایت از دولت	 توکاپیف	اسلام گرگابان، ایران، روسیه، ترکیه	آمریکا چین	-بقای یک دولت سکولار در راس قدرت -تامین امنیت جامعه یهودیان قرآن -تفویت همکاری های امنیتی - اطلاعاتی میان طرفین	-عدم به قدرت رسیدن یک دولت اسلام گران همسو با تهران
۳	حمایت از دولت	توکاپیف	روسیه، چین، ایران	توکیه آمریکا	-مهار قدرت ایران در آسیا مرکزی -افزایش قدرت چانه زنی در برابر روسیه	-شکل گیری محور ترکیه- فراقستان- اسرالیل بر ضد ایران و روسیه

جدول ۱) نحوه کنگری رژیم صهیونیستی در مقابل بحران ۲۰۲۲ قرقستان پر اساس سناریوهای

از میان فرضیات مطرح شده فوق به نظر می رسد گزینه نخست از قوت تحلیلی بیشتری در قیاس با دو فرضیه دیگر فوق الذکر برخوردار است. به نظر می رسد نگرانی ها در فراستان از روند انتقال قدرت در دوران پس از کناره گیری نظربایف از قدرت از یک سو، و کاهش چشمگیر مراودات سیاسی و اقتصادی آستانه- تل آویو در دوران توکایف در قیاس با گذشته، محرك همکاری های پشت پرده نظربایف و رژیم اشغالگر با هدف سرنگونی دولت حاضر و چینش مهره های وفادار به رئیس جمهور اسبق بوده است. این مسئله به ویژه در سایه همکاری های امنیتی گذشته گروه NSO و چهره های نزدیک به نظربایف به منظور شنود و هک تلفن های همراه مخالفین و حتی رئیس جمهور قسم زورمات توکایف قابل فهم می باشد.

اندیشگده
جريان

WWW.JARAIAN.ORG